

a Marrana

531

Pic de la Vaca

2820

Bastiments

2881

Coll de Bacivers

2777

Pic de
Prat de Bacivers

2844

Coll de Tirapits

2780

Ulldeter

Estació d'esquí
de Vallter 2000

Coll de la Geganta

2605

Col·lecció:
Què és núm. 02

Toponímia

Pla de
Coma Ermada

ICGC
Institut
Cartogràfic i Geològic
de Catalunya

Generalitat de Catalunya
Departament de Territori
i Sostenibilitat

Toponímia

Sumari

Pròleg

Part I: La toponímia

Part II: El recull dels noms de lloc

Part III: Toponímia i normativa

Part IV: Toponímia i cartografia

Part V: Els noms de lloc en el món digital

Part VI: Realitat augmentada

Part VII: Cloenda

Pròleg

Els àmbits d'actuació de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC) són productius, de recerca i de servei. Cada un d'aquests àmbits tenen uns objectius concrets:

- Generar cartografia, geoinformació, actualitzada i adequada als dispositius digitals actuals sense oblidar la presència del mapa imprès.
- La recerca. Base indispensable per donar valor afegit als nostres productes. Sense recerca no hi ha innovació.
- El servei als ciutadans en els camps que ens són propis (servei sismològic, d'allaus, difusió de cartografia de base, d'eines per a consumir o confeccionar mapes). És la nostra obligació com a entitat governamental.

Amb aquesta nova col·lecció en volums monogràfics, l'ICGC vol difondre les diferents activitats i serveis que ofereix al ciutadà. Aquest volum és dedicat a la toponímia: des del recull de noms de lloc fins a la seva normativa passant per les diferents representacions cartogràfiques i usos.

El llibre té un component eminentment educatiu per als joves que acaben els estudis d'ensenyament mitjà o comencen estudis universitaris relacionats amb les ciències de la Terra.

Jaume Massó i Cartagena

Director General de l'Institut Cartogràfic
i Geològic de Catalunya

Part I La toponímia

“Si estimeu la vostra terra, i teniu un esperit afinat i curiós, sentireu una necessitat de conèixer el nom de totes les coses que exalten i ornen el vostre paisatge...”

Josep M. de Sagarra
Cafè, copa i puro

Què és la toponímia?

La toponímia és la part de l'onomàstica dedicada a l'estudi dels noms de lloc.

Una lectura atenta dels noms de lloc ens aporta informacions que van més enllà de la simple denominació del lloc: ens aporta informació sobre la història, els costums i altres aspectes culturals d'un indret.

La toponímia catalana actual és el resultat de les influències que l'han configurada al llarg de la història. Atès que els topònims perviuen a través dels segles, molts noms de lloc són una relíquia de temps passats i de llengües actualment desaparegudes. La llengua catalana d'avui, de matriu llatina, és el resultat del substrat previ (les llengües que es parlaven abans de la dominació romana) i de l'adstrat posterior (llengües com l'àrab, el castellà o l'anglès, en graus d'intensitat diferents) que han deixat la seva empremta sobre l'evolució natural del llatí vers el català.

Fragment del mapa *Nueva descripción geographica del Principado de Cataluña* de Josep Aparici (1769). Des de l'aparició dels primers mapes, la toponímia ha estat un referent bàsic per a l'ajuda a l'orientació i al posicionament sobre el territori.

La toponímia

Els noms de lloc, tanmateix, conserven moltes més formes de temps reculats que el propi llenguatge parlat; formes que han arribat directament fins avui des de temps preromans.

Malgrat que, majoritàriament, els noms de lloc catalans beuen de fonts llatines, la toponímia catalana actual conserva noms de lloc d'antiguitat i procedència diversa. Una mostra de la diversitat d'origens dels noms de lloc catalans: Esterri d'Aneu (Pallars Sobirà) és un nom d'origen preromà pirinenc. Guissona (Segarra), un topònim d'origen ibèric, Vallirana (Baix Llobregat), un nom d'origen romà, Almenar (Segrià), un nom de lloc d'arrel àrab.

Taula d'orientació al cim del Montcau (Parc Natural de Sant Llorenç del Munt i l'Obac).

Un cartell orientador amb topònims i temps d'itinerari a peu. Els noms de lloc, intuïtius i directes, són bàsics per a l'orientació en qualsevol àmbit (Lauenen, cantó de Berna, Suïssa).

Més enllà de la funcionalitat bàsica de l'orientació en àmbits urbans, els noms de carrers i places mostren la singularitat del país i del poble que els acull i són un registre de costums, història i tradició (placa d'un vial de Seva, Osona).

Topònims,

és a dir,
noms de lloc

- La toponímia és el primer element cartogràfic utilitzat per l'usuari per a situar-se i orientar-se.
- Un topònim no només identifica un lloc, també informa sobre el mateix lloc: el seu entorn, la seva història o els seus costums.

el Graller, Viu de Llevata, Estanys Escondits, Rocamala, Plaça del Pes, Pocafarina, l'Ullar, Platja de Llorell, Vilartolí, Barranc de les Bassetes, Era Cassenhau, Santa Bàrbara del Llor, Coll de Vinganya, lo Coscollar, Carrer del Pont, Còth de Varradòs, Raval de Cristo, Pena de Fenerui, la Caramella, lo Tésol, Prat de Comte, Aiguablava, Vinyafrescal, la Serra d'Almos, Can Roure, Castell de Palagret, les Camposines, el Daró, la Vilella Baixa, el Bres, Pla de Boet, la Bruguera de Cartellà, Torredembarra, la Parròquia d'Hortó, Avinguda de la Meridiana, Plans de l'Hostal, el Bagissot, Camarasa, Mas de l'Escalivat, Sils, Pardinyes Altes, lo Camí de Linyola, Rocaprevera, Planell de Campcardós, Carme, Gallecs, el Rial de Busa, Arriu d'Aiguamòg, Súria, Ca l'Esquella, Comerhada, l'Espona, Coll de la Pollosa, Ribesaltes, Sant Iscle de Vallalta, Montfalcó Murallat, Donzell d'Urgell, Plaça del Blat, Éller, Riu de Llastres, la Muga,

La toponímia

Els exotopònims

Hi ha altres noms de lloc de fora de l'àmbit lingüístic català que, per raons històriques i de pronúncia, han estat adaptats a la llengua catalana, fet que exemplifica una determinada manera de veure el món. Són els anomenats exotopònims.

L'ICGC compta amb una base de dades de toponímia mundial elaborada a partir de projectes que han cartografiat el món com l'Atlas Universal. Actualment, disposa d'una base extreta del planisferi El Món, que compta amb una selecció de toponímia bàsica, en procés de validació per part de la Comissió de Toponímia de Catalunya.

Segons la definició del Grup d'Experts de les Nacions Unides per als Noms Geogràfics els exotopònims són els “noms usats en un idioma específic per a un element geogràfic situat fora de l'àrea on aquest idioma es parla de manera general, i que difereix en la forma del seu respectiu endònim que es dona a l'àrea on es troba aquell element geogràfic”. Per contraposició, l'endònim és “el nom per a un element geogràfic en un idioma oficial o establert (propi) que s'esdevé en aquella àrea on es troba situat l'element” (font: *United Nations Group of Experts on Geographical Names. Glossary, 2007*).

Els exotopònims, aquells noms de lloc forans adaptats a la llengua d'una comunitat lingüística, són cada dia més presents en el món interconnectat d'avui.

Hora	Procedencia	Vol	Estimada	Observacions
12:00	MOSCOU	U6 3501	12:00	CANCEL.LAT
13:10	MONT-REAL	TSD 331	12:45	A L'HORA
14:15	CORK	EIN 868	14:15	
14:45	TANCER	JFU 772	14:45	
15:45	MOSCOU	NUS 4401	15:45	
16:20	BRUSSEL.LES	GL 9879	16:20	
17:55	CASABLANCA	MAC 2373	17:55	
18:10	BUCAREST	JOR 107	18:10	

La majoria d'exotopònims d'una llengua corresponen a noms de llocs amb els quals aquella llengua, o comunitat lingüística, hi ha tingut més relació històrica.

Els catalans, al llarg dels més de mil anys de la seva història, han sentit la necessitat de designar països, ciutats i indrets de més enllà del seu àmbit. Aquesta designació ha estat feta a partir del nom autòcton però amb els trets fonètics propis del català.

El tresor exotoponímic català, consolidat ja de segles, essent com és un producte cultural, no ha restat al marge d'interferències foranes, especialment del castellà i, més recentment, de l'anglès. La recuperació de les nostres formes exotoponímiques tradicionals és una tasca que l'ICGC ha emprès amb decisió. En són un exemple noms com ara Milà, Sena, Colonya, Himàlaia, Xicago...

Fragment del planisferi "El Món" (ICC, 2010).

Part II El recull dels noms de lloc

- “El pastor aturà el pas altra vegada:
– Goïteu l’Anap del Rei! –i signà muntanya avall amb un gest segur de guia que sap de cor tots els paratges que
passeja.
– Ai, Bon Déu! Sembla una paperina! –exclamà la Mila, admirada...
– Calleu! No és la Nina Blava, allò? I el mas, i el Pont del Cop, i...?
– Justament! I Rocapera, i la Cadireta del Penjat, i el Bau de les Olives...”*

Victor Català
Solitud. Capítol XIII

El treball de camp i la recollida de topònims

Recull de camp

La principal font de documentació per a conèixer els topònims d'un determinat lloc és el recull de camp, és a dir, la visita directa de l'indret del qual es volen conèixer els seus noms de lloc. Els enquestadors fan enquestes sobre el terreny i anoten els noms recollits en mapes i llistes, o enregistren les pronúncies locals.

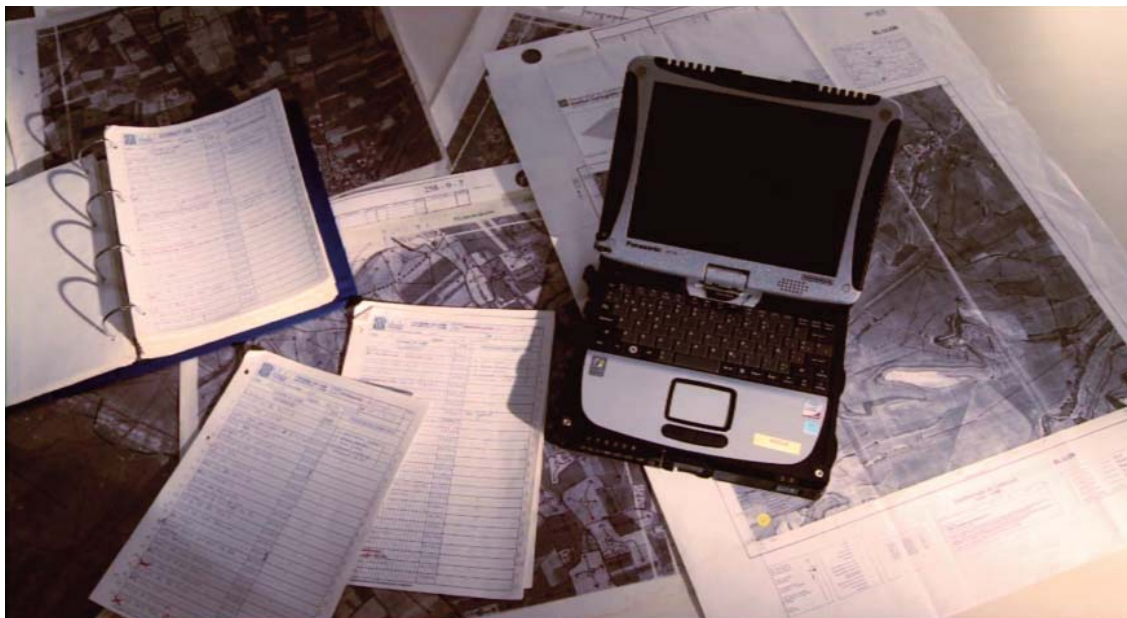
El millor suport per a plasmar els topònims recollits i indicar el seu abast és la cartografia, tant en format tradicional sobre paper com en entorns digitals. Junt amb l'àmbit de designació d'un nom, el recull ha de contemplar altres atributs del nom de lloc recollit, com el concepte geogràfic que és l'element real designat, la seva fonètica, ja sigui transcrita segons alfabet fonètic, ja sigui segons enregistrament sonor, i també altres dades com la procedència de l'informant, si es troba en ús, etc.

En l'actualitat es realitzen reculls de noms de lloc arreu del món per a completar la informació d'indrets on no es disposa d'aquest tipus de dades però, també, seguint les recomanacions de les Nacions Unides, per a la preservació d'aquest patrimoni immaterial que sovint només és transmès oralment.

El primer recull de camp de toponímia de l'ICGC va durar set anys (1985-1991) i va cobrir la totalitat del territori de Catalunya. Es va realitzar damunt fotografia aèria ampliada i es van aplegar 350 000 topònims aproximadament.

Un recull posterior que va permetre densificar determinats sectors es va dur a terme sobre ortofotomapa, fet que permetia una identificació més precisa dels elements territorials.

El recull dels noms de lloc

Els mapes que indiquen l'abast del topònim i les llistes que contenen els noms de lloc són el resultat del treball de camp.

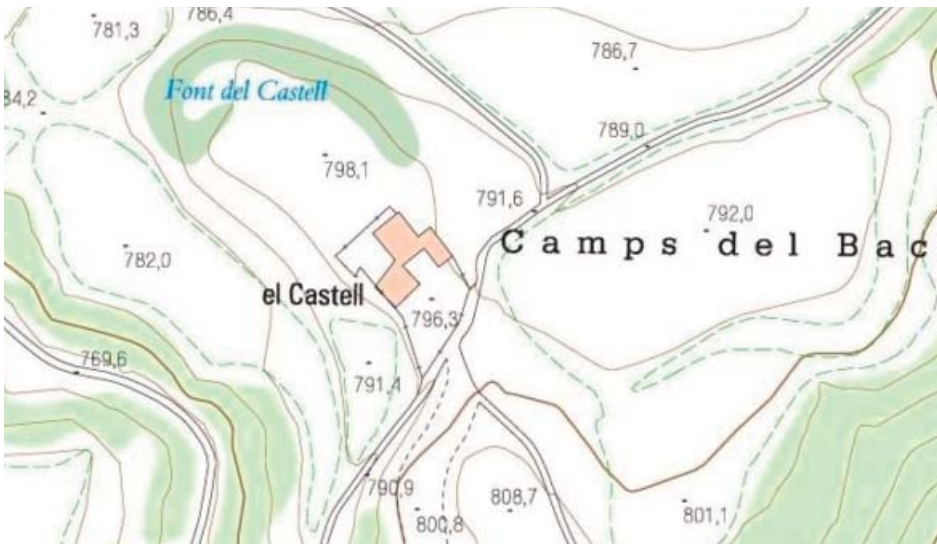
El recull de camp de toponímia de l'ICGC és el més extens, complet i detallat que s'hagi realitzat mai a Catalunya. En ambdós reculls hi van participar més de 70 enquestadors i un equip de filòlegs i geògrafs especialistes en toponímia.

Des de llavors, el manteniment i l'actualització han estat continus, tant per a adequar la informació toponímica de detall als successius canvis territorials, com per a actualitzar, esmenar o completar la informació recollida inicialment.

La recollida dels noms i la plasmació en mapes permet conèixer i preservar els topònims, no sempre identificables a peu de terreny.

El Castell, masia de Lluçà (Santa Eulàlia de Puig-oriol, Osona) i la seva representació cartogràfica junt amb altres noms de l'entorn.

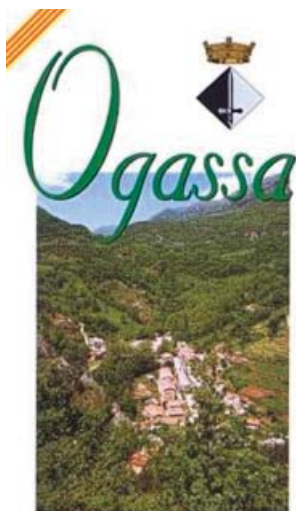

Mapa topogràfic de Catalunya 1:5 000.

Noms de lloc de la contrada al voltant del Bastiments, entre el Ripollès i el Conflent (França). Caminant per la muntanya la identificació dels noms del relleu de manera directa, actualment es pot realitzar amb l'ajut de plataformes digitals que associen els noms amb les imatges del lloc, en allò que es coneix com a 'realitat augmentada'. Tradicionalment, els mapes han ajudat a aquesta identificació.

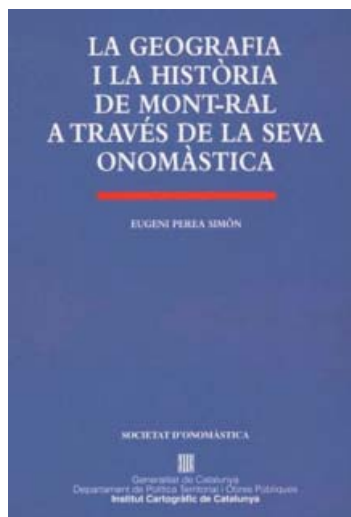
Plànol d'Informació Municipal

Documentació bibliogràfica i cartogràfica

A més del recull de camp, la informació toponímica es complementa amb la documentació bibliogràfica o cartogràfica que hi pugui haver sobre l'indret.

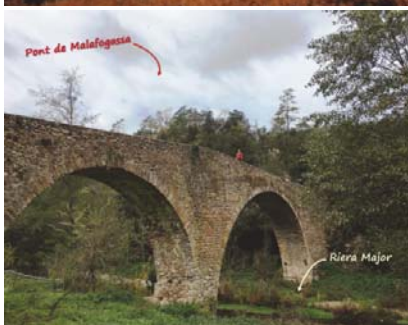
Les dades procedents del recull són revisades per geògrafs i filòlegs especialistes en toponímia. Són els que es dediquen a la compilació i l'estudi de la toponímia. Davant la multiplicitat de formes i grafies amb què un mateix nom de lloc pot aparèixer, cal establir quina és la seva forma i grafia més adequada. Per a aquesta tasca calen coneixements geogràfics, lingüístics i etimològics, gramaticals, geològics, botànics, etnogràfics o històrics. A nivell internacional, els especialistes en toponímia es troben agrupats dins de diferents organismes com el Grup d'Experts de les Nacions Unides per als Noms Geogràfics (UNGEGN / GENUNG) o el Consell Internacional de Ciències Onomàstiques (ICOS, International Council of Onomastic Sciences).

Fulletons informatius, monografies locals, obres de referència... La informació provinent del recull de camp ha de ser complementada i contrastada amb altres fonts documentals.

En aquesta tasca cal considerar els documents normatius i les obres de caire científic que poden aportar informació sobre la correcta grafia dels noms. En toponímia catalana cal fer menció especial de l'“Onomasticon Cataloniae” de Joan Coromines, vast recull de noms de lloc de la totalitat dels Països Catalans. També repertoris com el “Diccionari Català-valencià-balear”, d'Antoni M. Alcover i F. de B. Moll, que contenen informacions toponímiques de tot l'àmbit lingüístic del català i de tot el món. Cal esmentar també l'obra de nombrosos especialistes: Balari i Jovany, Manuel de Montoliu, Moreu-Rey, i la dels especialistes europeus com Paul Aebischer, G. Rohlf, W. Meyer-Lübke, entre d'altres.

Cal no oblidar la tasca de molts estudiosos locals que, a través de monografies centrades en municipis o comarques, han fornit l'onomàstica catalana d'un corpus documental considerable, ni tampoc els col·laboradors aplegats al voltant de la Societat d'Onomàstica i el seu Butlletí.

El Pont de Malafogassa superant la Riera Major, al cor de les Guilleries. Dos topònims prou singulars com per a ser presents a diferents rangs d'escala.

Un treball de camp detallat també ha de contemplar el recull de microtopònims (noms d'elements singulars i puntuals d'abast reduït). Arbre destacat a l'altiplà de la Calma (Parc Natural del Montseny).

Part III Toponímia i normativa

“El vostre esforç no serà temps perdut, perquè haureu llegat a les generacions venidores la identitat dels llocs, la ressonància dels mots, acolorits per la pàtina melosa del voltar de les centúries, carregats d’història, llastats de sentimentalisme per una raó molt senzilla: són els noms que els vostres vells posaren a la terra on vivien, on treballaven i on s’estimaven, els noms del nostre país. Protegiu-los, i defensau també la terra. No permeteu que els substituïixin, perquè ningú no hi té cap dret. Vetlau per la seva continuïtat, per la integritat del paisatge, per la dignitat d’aquells espais que encara serveixen el color de l’esperança”.

Cosme Aguiló

La costa de Felanitx i els seus noms

Organismes reguladors de la toponímia

A escala mundial, el Grup d'Experts de les Nacions Unides per als Noms Geogràfics (GENUNG/UNGEGN), és el màxim organisme que treballa per a l'estandardització dels noms geogràfics. Es va impulsar a mitjan segle XX però no va ser fins a la 1a Conferència (Ginebra, 1967) que es va establir formalment la comissió. La seva comesa bàsica és la de posar èmfasi en la importància de l'estandardització dels noms geogràfics posant de relleu els beneficis que comporta aquest fet.

A escala europea cal destacar la Directiva INSPIRE (*Infrastructure for Spatial Information in Europe*). Aquesta Directiva, en vigor des de 2012, estableix uns paràmetres comuns per a les dades espacials que han de compartir els diferents estats membres de la Unió Europea. Entre aquestes dades hi han els noms geogràfics que compten amb el seu propi model de dades (Inspire D2.8.1.3 *Data Specification on Geographical Names*).

La Comissió de Toponímia de Catalunya

La Comissió de Toponímia de Catalunya, creada el 2001, es regula pel Decret 78/1991, de 8 d'abril, sobre l'ús de la toponímia, modificat pel Decret 59/2001, de 23 de gener. És l'òrgan d'assessorament, consulta i proposta en matèria de fixació oficial dels topònims de Catalunya.

Actua com a òrgan de coordinació amb entitats o institucions amb competències en el camp de la toponímia. Ha de proposar criteris i regles d'escriptura per a l'ús dels topònims en rètols, cartografia, publicacions i mitjans de difusió audiovisual, d'acord amb la normativa lingüística de l'Institut d'Estudis Catalans i de l'Institut d'Estudis Aranès (Conselh

UNITED NATIONS CONFERENCE ON THE
STANDARDIZATION OF GEOGRAPHICAL NAMES

ANNIVERSARY
1967 - 2017

Generau d'Aran), i també en toponímia urbana. Ha d'emprendre mesures per a la difusió de la toponímia oficial i per al foment dels estudis de toponímia en general.

Formen part de la Comissió de Toponímia de Catalunya diversos departaments de la Generalitat de Catalunya i altres organismes de caràcter oficial: Cultura; Territori i Sostenibilitat; Governació, Administracions Públiques i Habitatge; de la Vicepresidència i d'Economia i Hisenda (Institut d'Estadística de Catalunya-IDESCAT); Institut d'Estudis Catalans; Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya; Consorci per a la Normalització Lingüística; Associació Catalana de Municipis i Comarques; Federació de Municipis de Catalunya i el Conselh Generau d'Aran, en virtut de les seves competències sobre toponímia aranesa.

Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya

El Nomenclàtor és fruit d'un treball conjunt de diferents entitats i administracions públiques coordinades per la Comissió de Toponímia, que és l'òrgan de consulta

i assessorament i qui proposa al govern de la Generalitat l'aprovació de la toponímia per a la seva oficialitat.

L'obra conté informacions relacionades amb els noms de lloc de cada municipi. Se'n poden destacar la transcripció fonètica i, en la versió digital distribuïda per Internet, arxius de so per als noms dels municipis i les entitats de població.

El Nomenclàtor conté més de 52 000 topònims i s'ha realitzat sobre cartografia a escala 1:50 000. La primera edició (2003) va ser publicada en un sol volum. Posteriorment (2009), la segona edició de l'obra, en format diferent i tres volums, va ampliar i densificar la primera.

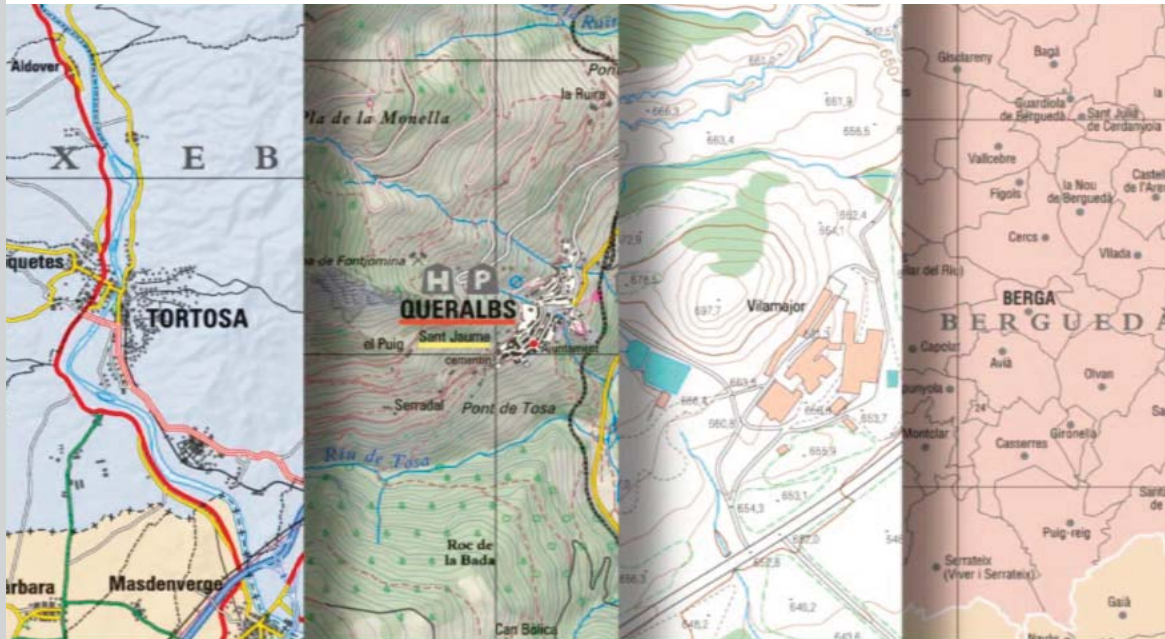
És concebut com una obra viva i modificable amb el temps mercès a la seva versió en format digital que permet mantenir l'obra en constant procés de revisió i millora. Ha estat validat pels ajuntaments respectius i publicat per la Generalitat de Catalunya i l'Institut d'Estudis Catalans.

Per a una toponímia, com la catalana, que ha rebut tota mena d'agressions històriques i que, en l'actualitat, ha de fer front, com altres llengües, a la globalització, l'existència del Nomenclàtor, tal com recomanen els experts de les Nacions Unides, actua com a protector dels noms i eina legal per a la seva preservació.

El Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya (1a. edició 2003, 2a. edició 2009), aplega més de 52 000 topònims i representa una fita en l'oficialitat dels noms de lloc del país.

Part IV Toponímia i cartografia

“Tereza va recordar els primers dies de la invasió. La gent arrencava en totes les ciutats les plaques amb els noms dels carrers i retirava en les carreteres els rètols amb els indicadors de direcció a les ciutats. En una nit, el país es va tornar anònim. Durant set dies, l'exèrcit rus havia errat a través del país sense saber on era. Els oficials buscaven els edificis dels periòdics, de la televisió, de la ràdio, per ocupar-los, però no els podien trobar. Preguntaven a la gent, però la gent arronsava les espatlles o donava noms falsos i direccions falses.

“Amb els anys, sembla que aquell anonimat havia estat perillós per al país. Els carrers i els edificis ja no podien recuperar els seus noms originals. D'aquesta manera, de sobte el balneari de Bohèmia es va convertir en una mena de petita Rússia imaginària i Tereza va comprovar que el passat que havien vingut a buscar li havia estat confiscat.”

Milan Kundera

La insostenible lleugeresa del ser. Quarta part

La toponímia en la cartografia

La toponímia en els mapes

Damunt d'un mapa, els noms ajuden, també, a entendre millor els símbols cartogràfics.

Només una petita part dels noms de lloc es troben identificats sobre el territori, de manera que el mapa és l'eina més eficient que hi ha per a la difusió i la preservació del patrimoni toponímic d'un país.

La informació provinent de camp i d'altres fonts s'integra en la cartografia de base. Amb el temps, s'han anat incorporant tècniques i procediments que han permès automatitzar aquest procés.

La mateixa imatge (en aquest cas un ortofotomapa) amb noms i sense noms. Els topònims són un element singular en cartografia: els noms de lloc no representen el territori però la seva informació és bàsica per a situar-nos.

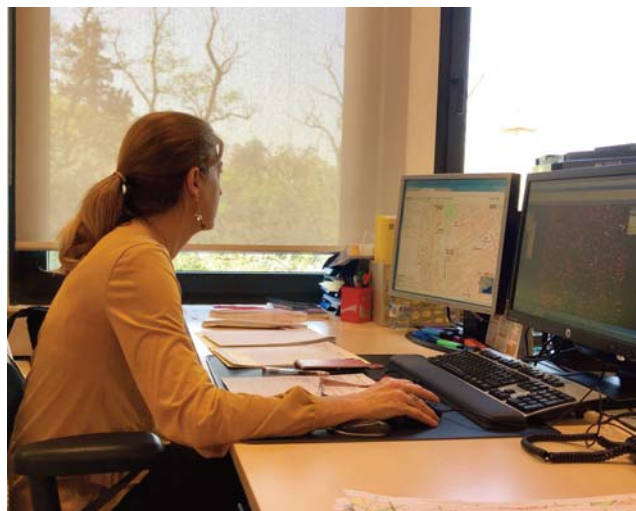
Toponímia i cartografia

Hi ha una selecció i un tractament específic de la toponímia que conté cada mapa. No és el mateix un mapa topogràfic que un mapa d'imatge, ni un mapa de base que un mapa temàtic. Cada mapa demana la seva selecció i tractament per a fer-lo específic.

La base de dades de toponímia

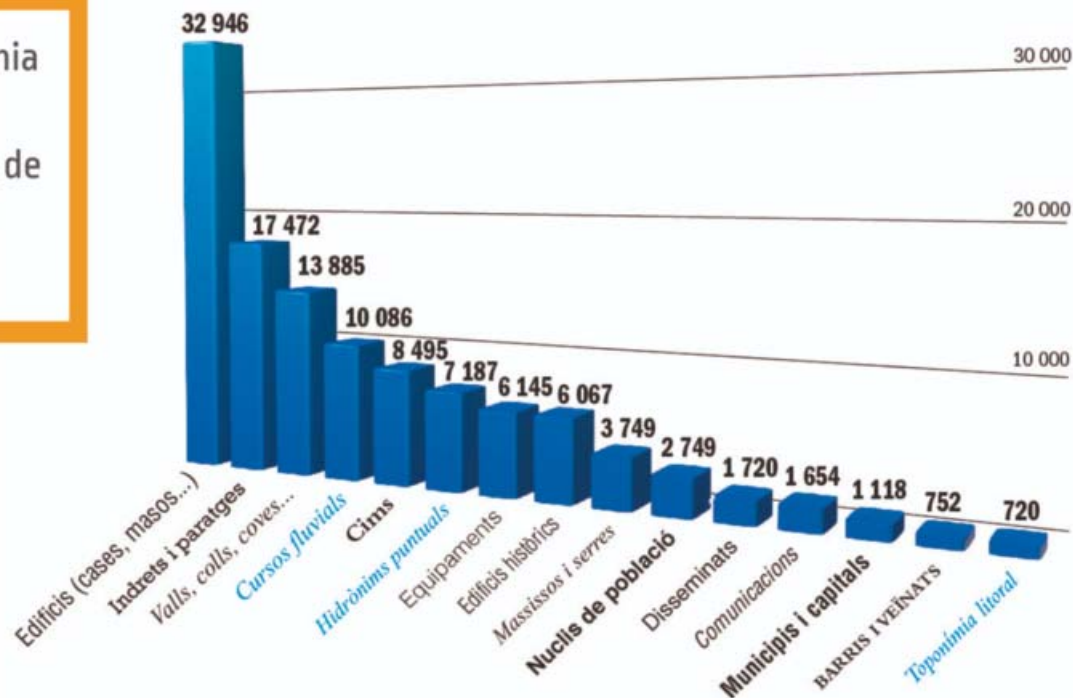
La totalitat de la informació toponímica es troba integrada a la base de dades de toponímia de l'ICGC. Els sistemes actuals de producció cartogràfica i la necessitat de gestionar grans volums de dades de noms convergeixen en la necessitat de disposar de bases de dades de topònims actualitzades i consultables.

D'una banda, i cada dia més, els sistemes de navegació i posicionament sobre el territori ocupen una part destacada en les nostres vides i el punt clau per a accedir-hi són els noms de lloc. De l'altra, en el moment de produir cartografia, les bases de dades són l'eina bàsica per a la realització d'extraccions i filtratges per a obtenir-ne toponímia adaptada a les particularitats de cada document: cartografia topogràfica, cartografia temàtica, índexs toponímics, etc.

Muntatge digital de la toponímia.

La toponímia
de l'Atles
topogràfic de
Catalunya
1:25 000

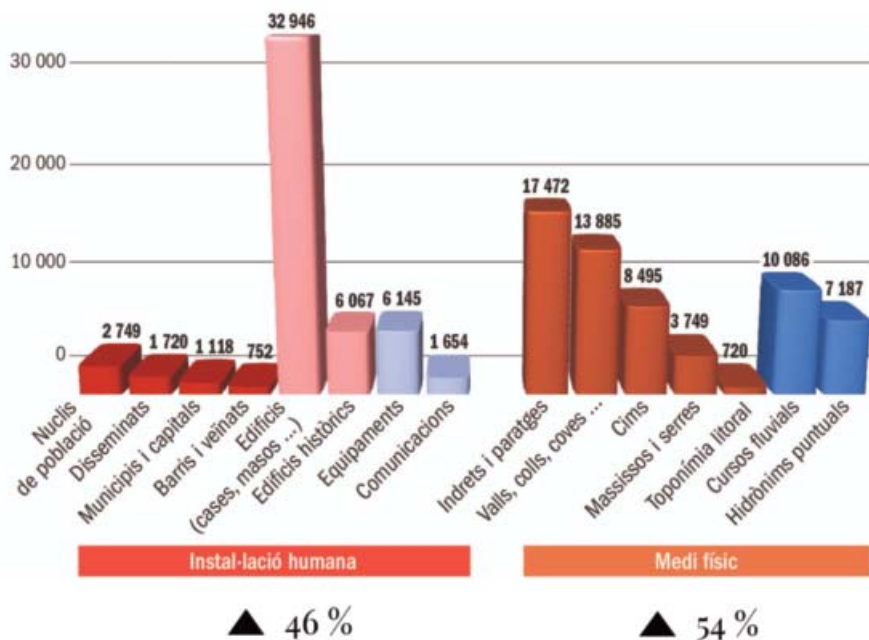

La composició de la toponímia d'un mapa

Els topònims que podem trobar de manera més freqüent en cartografia catalana a una escala mitjana (1:25 000) solen ser els corresponents a instal·lació humana puntual (cases i masos) seguits d'elements orogràfics i hidrogràfics

Toponímia i cartografia

Mentre que la toponímia present a mapes topogràfics a escales grans i mitjanes (1:5000, 1:25000) se sol trobar molt compensada entre el que és medi natural i instal·lació humana sobre el territori, a escales més generalistes (petites escales), sol prendre més protagonisme la toponímia referent a nuclis de població.

Desglossament de la toponímia del Mapa topogràfic de Catalunya a escala 1:25 000

Obac de Miravet	
Roca de Pessanita	
Fontcaient	
Masgoret	Masgoret
Santa Magdalena	Santa Magdalena
les Garrigues	
Escunhau e Casarilh (Escunhau)	
Escunhau	Escunhau
Puig de la Font	Puig de la Font
Collada de Comallonga	Collada de Comallonga
Pala del Coll de Porta	Pala del Coll de Porta
Casa del Serret	

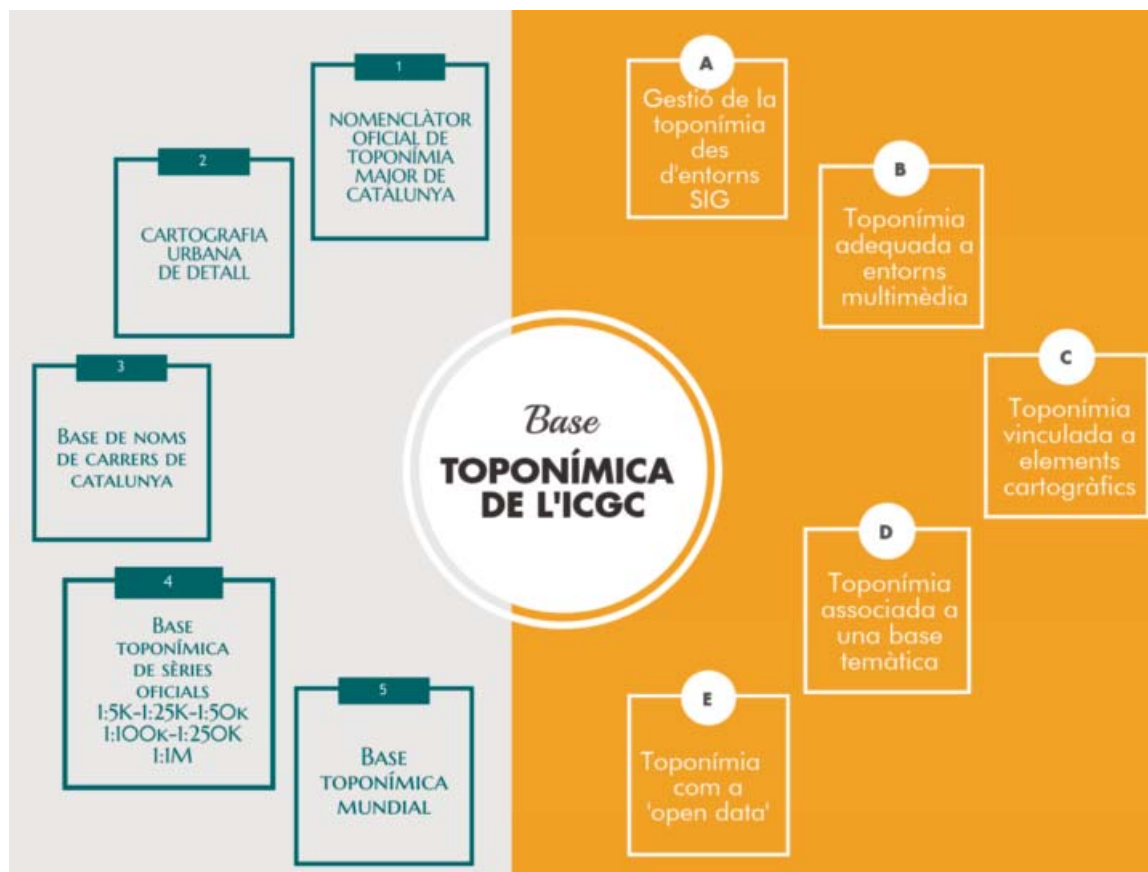
La gestió multidisciplinària de les bases de dades de topònims permet la seva explotació en diferents àmbits i per a diferents finalitats.

La informació bàsica continguda a les bases toponímiques de l'Institut és consultable públicament a través del seu web, on cada nom de lloc es pot visualitzar damunt cartografia. La Base toponímica de Catalunya 1:250 000 va ser la primera a difondre's a la xarxa (2000) i, a partir d'aquesta, s'ha anat ampliant el nombre de topònims accessibles i georeferenciats que l'Institut ha disposat en servei web.

Les bases toponímiques de l'ICGC es troben en un procés constant de revisió, modificació i millora fruit de comunicacions externes, investigació interna, adequació de la capa toponímica a la nova realitat territorial o de noves aportacions provinents del món de la geografia, la història o la filologia.

Dades precises

En els formats actuals les bases de dades s'estructuren en entorns oberts amb arxius que contenen tot tipus de caràcters i entorns que suporten alfabets no llatins, amb coordenades amb diferents nivells de precisió i tant referides al nom com a l'objecte (bàsic en els entorns de treball actuals. És el que coneixem com a coordenades orientades a l'objecte).

- A Gestió de la toponímia des d'entorns SIG. Actualment la gestió de les bases toponímiques, orientades a la cerca de topònims o a la producció cartogràfica, es basen en entorns de sistemes d'informació geogràfica.
- B Toponímia adequada a entorns multimèdia. Les bases actuals han de poder ser explotades des de qualsevol perifèric (mòbils, tauletes, navegadors...).
- C Toponímia vinculada a elements cartogràfics. Un topònim sempre va lligat a un lloc i la representació cartogràfica d'aquest lloc incorpora la seva denominació, el topònim, com un atribut.
- D Toponímia associada a una base temàtica. Cada vegada més les necessitats en la informació sobre el territori demanen tot tipus de dades temàtiques que, en el cas de la toponímia, són de tipus cultural, turístic o de serveis.
- E Toponímia com a dada oberta. Les polítiques públiques d'accés a la informació requereixen dades obertes i accessibles per part de tots els ciutadans.

La cartografia actual incorpora informació temàtica com pictogrames o subratllats que trobem associada als noms de lloc, aportant un valor afegit al mapa.

Canvis en l'entorn tecnològic

La informació toponímica actual s'hostatja en bases de dades suportades en sistemes d'informació geogràfica. La fase actual tendeix a superar els primers formats de llistes alfanumèriques i els primers suports en fitxers digitals de dibuix per a gestionar un sistema d'informació que permeti la consulta, l'actualització i la vinculació amb tots els atributs que pot contenir un topònim, conservant la vinculació amb un entorn de producció cartogràfica.

Categorització i jerarquització

Les empreses capdavanteres en l'ús dels noms de lloc per a serveis de posicionament i localització estan obrint nous camins en esprémer la informació que aporten els topònims. Si fins fa pocs anys la línia de treball consistia en posar a l'abast de l'usuari tota la informació, tendint cap a un compendi gairebé enciclopèdic que havia d'alimentar els servidors d'infraestructures de dades espacials, la tendència actual sembla encaminar-se vers la jerarquització d'aquesta informació. És un lloc comú que l'excés d'informació crea un soroll que impedeix distingir el simple contingut del contingut essencial.

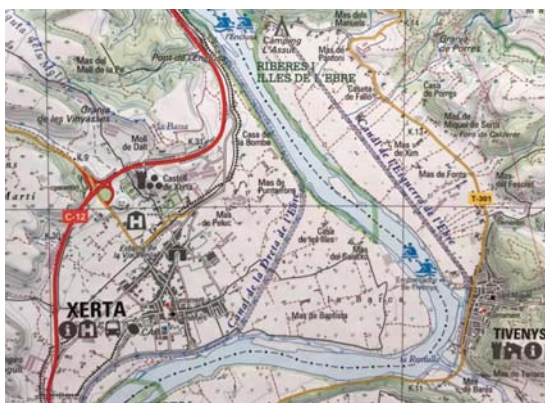
Toponímia i cartografia

Fragment del Mapa topogràfic de Catalunya 1:5 000 (MT-5M) corresponent al full 289-123 (Barcelona). Els noms de lloc més destacats d'aquest sector del territori són noms de vials.

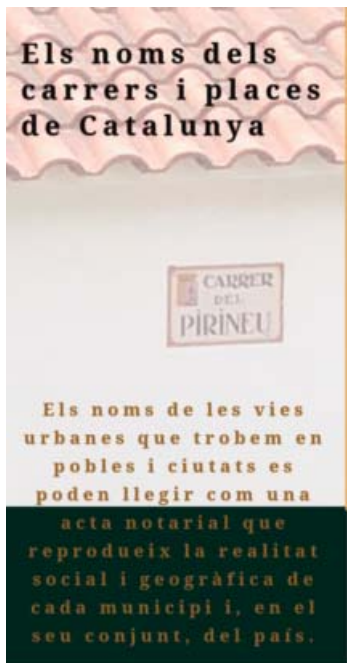
Reproducció d'un sector del Mapa topogràfic de Catalunya 1:1 000 (MT-1M) (Vic, Plaça Major). Els números de portal aporten una informació vinculada al parcel·lari, mentre que els topònims ajuden a la contextualització i orientació de manera ràpida.

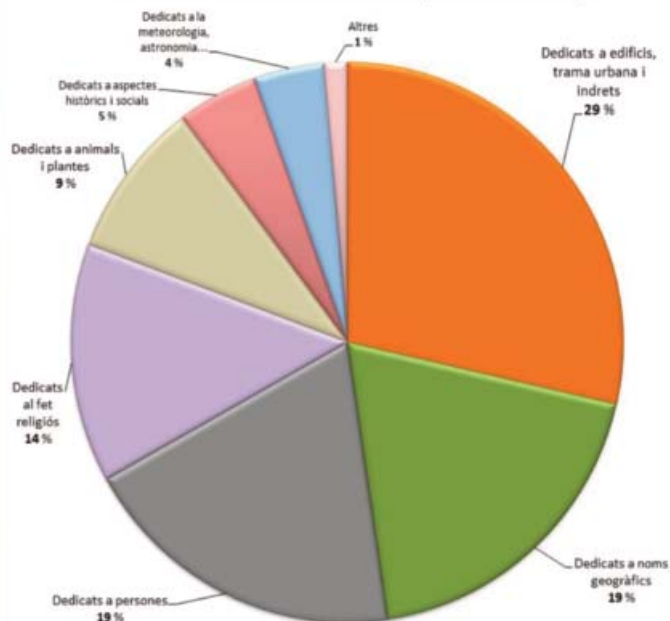
En cartografia temàtica actual, els noms de lloc venen acompanyats d'atributs que aporten valor afegit a la informació del lloc: destacats, subratllats, pictogrames, ús de colors... (MT-25M).

Ara ja no només s'ofereixen dades, sinó que s'ofereixen dades amb un valor afegit com és la jerarquització dels topònims en llocs destacats i fins i tot els noms per sectors comercials de les empreses que l'usuari podrà trobar a la cartografia.

Des de l'ICGC s'està treballant en la incorporació a les seves bases de dades d'aquest tipus de valor afegit intentant disposar d'aquesta informació per a poder jerarquitzar convenientment els topònims com és el cas d'indicar per a cada nom si és destacat en aquella escala o context i el concepte o conceptes que el converteixen en destacat, fet que facilita la incorporació de símbols o pictogrames en l'edició cartogràfica.

La temàtica dels noms dels carrers i places de Catalunya

Els noms dels vials d'un país no són aliens a denominacions que han estat fruit d'imposicions o tendències en determinats contextos polítics.

Ortofotomapa de Catalunya 1:5 000 (sector del municipi de Torres de Segre, Segrià).

Aspecte, forma i disposició de la toponímia

L'aspecte, la forma i la disposició dels topònims són bàsics per a fer el mapa més llegible i entenedor. La mida de lletra ha d'anar d'acord amb el tipus de mapa, l'escala i les dimensions de l'element designat.

Els topònims retolats als mapes solen distingir-se pel tipus de lletra, la mida i el color del text. El color s'utilitza per a reforçar la identificació de l'element designat amb un concepte geogràfic determinat. Habitualment, el negre o el gris, s'utilitzen per als textos que designen nuclis de població i instal·lació humana, el verd forma part dels noms que identifiquen espais protegits i el blau es reserva per als hidrònims.

En mapes d'imatge no sol utilitzar-se distinció de color per a la toponímia retolada, essent de color uniforme per al conjunt de topònims del mapa: blanca, negra o vermella segons el to de fons de la imatge. En aquests casos els caràcters tipogràfics es reforcen amb un perfilat en blanc que els permet de ser identificats i llegits amb més facilitat.

Escala, tipus i objectiu del mapa

L'escala, el tipus i l'objectiu del mapa marcaran els criteris tipogràfics de densitat i d'estil.

La densitat toponímica d'un mapa es troba en funció de diferents paràmetres. En primer lloc de la informació toponímica disponible per al territori cartografiat. Si es disposa de prou informació, els criteris per a seleccionar un major o menor nombre de topònims dependran alhora, de diversos conceptes. L'escala del mapa és el més determinant: a escales grans (escales de detall) la densitat toponímica és

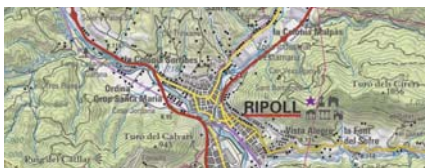
més elevada i és possible la presència de microtoponímia. A escales petites, que cobreixen grans extensions de territori, la densitat toponímica és menor i només s'hi representen els noms de lloc més destacats.

Un altre paràmetre bàsic en el moment de seleccionar la toponímia que ha d'aparèixer en un mapa és la pròpia tipologia del mapa. Els mapes topogràfics permeten densitats més elevades mentre que els mapes d'imatge (ortofotomapes o mapes d'imatges de satèl·lit) demanen un tractament menys dens. El mateix s'esdevé amb els mapes temàtics, on la finalitat del mapa és mostrar cartogràficament un aspecte concret i on la toponímia hi té un paper menys significatiu actuant només de reforç de la informació, amb una presència mínima, la justa per a servir de guia bàsica per al posicionament del lector sobre el territori cartografiat.

Caràcters tipogràfics

Els caràcters tipogràfics han de ser simples i han de permetre una lectura fàcil i ràpida. La tipografia utilitzada en la retolació dels noms de lloc és un element clau de la semiòtica del mapa.

En general, sol ser habitual l'ús de caràcters amb traç més ple (negreta) per a la designació dels nuclis de població, mentre que per a elements puntuals d'instal·lació humana com cases, edificis aïllats o equipaments s'utilitzen cossos petits i tipus estàndards. Al seu torn, en els elements orogràfics d'abast territorial extens com serres o grans espais protegits és més apropiat l'ús dels caràcters en majúscula. La hidrografia sol retolar-se en cursiva (italica), tant en cursos fluvials com en topònims que designen masses d'aigua (llacs, pantans o mars).

El mateix indret cartografiat a diferents escales mostra com la toponímia s'adequa a cada nivell de visualització, tant en densitat com en tipologia dels noms.

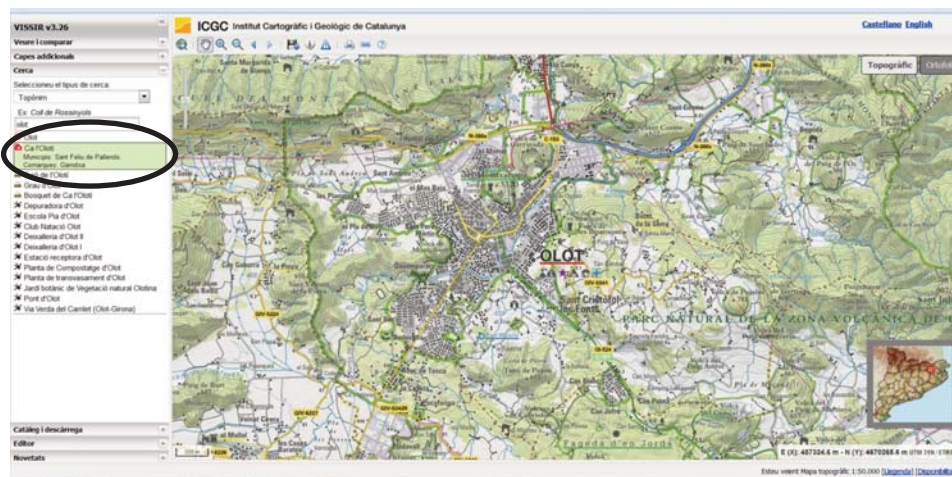
Part V Els noms de lloc en el món digital

Un servei imprescindible en un servidor cartogràfic

Actualment, la informació que aporta la toponímia ha assolit probablement encara més relleu pel fet que no només és un element bàsic en cartografia sinó que els recursos que ofereix són utilitzats en molts camps. Les possibilitats que ofereixen les tecnologies actuals han multiplicat la presència i l'ús dels noms de lloc en molts àmbits que superen els estrictament cartogràfics.

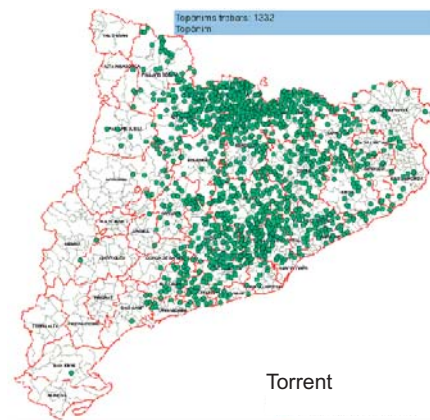
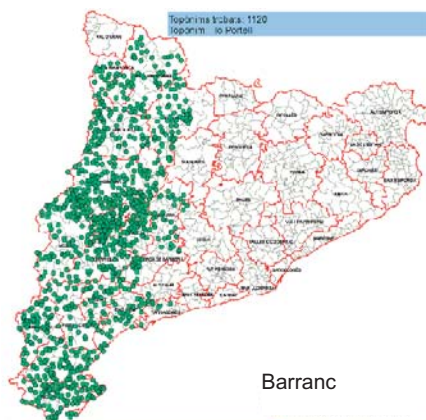
La informació toponímica s'ha demostrat com el principal vehicle d'accés al posicionament, l'orientació i la localització territorials. Moltes pàgines web d'entrada dels grans organismes productors de cartografia arrenquen amb la possibilitat d'accés o consulta per mitjà dels topònims. Però el destí natural d'aquesta informació no és altra que presentar la toponímia sobre el seu suport tradicional, això és, en un mapa.

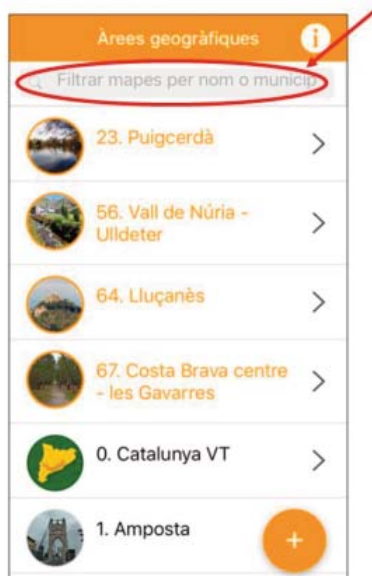
Servidor i visualitzador de cartografia de l'ICGC. A la part esquerra de la pantalla, la principal via d'accés per a situar-se en un indret determinat: el cercador de topònims.

Els noms de lloc en el món digital

L'exploració de bases de dades de toponímia ofereix recursos en terrenys que van més enllà de la cartografia com la lingüística, la història, l'etnografia o l'estadística.

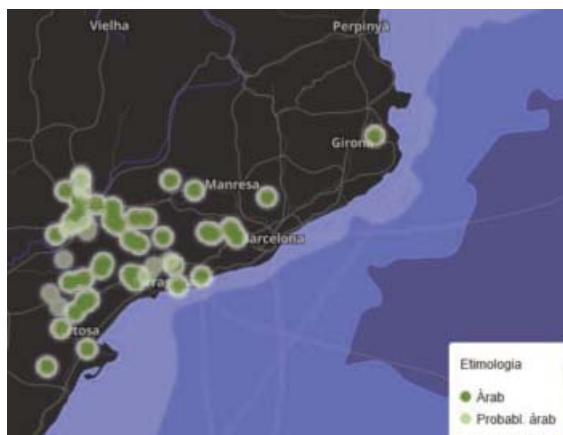

Hidrònims del Mapa topogràfic de Catalunya que comencen per "barranc" i per "torrent".

Les actuals app per a dispositius mòbils que ofereixen serveis de cartografia o localització sobre el territori tenen la primera porta d'entrada basada en la toponímia.

La gestió de la toponímia des d'entorns digitals ha facilitat la representació cartogràfica de topònims en sectors amb solucions formals difícils. Citem casos com els de la representació cartogràfica de la toponímia per a zones multilingües (com certs sectors de Lapònia on el Servei Cartogràfic Finlandès contempla noms de lloc fins en quatre idiomes). La gestió d'aquesta casuística la permet i facilita el fet de disposar de la informació suportada en bases de dades.

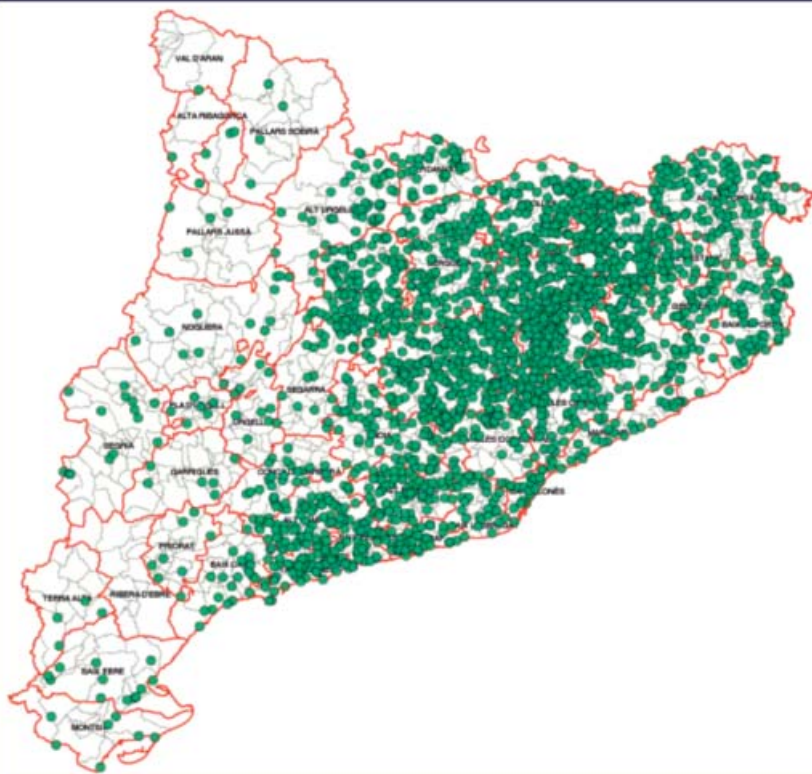

Exemple d'ús de dades temàtiques associades a toponímia i a cartografia: noms de municipis catalans d'origen àrab.

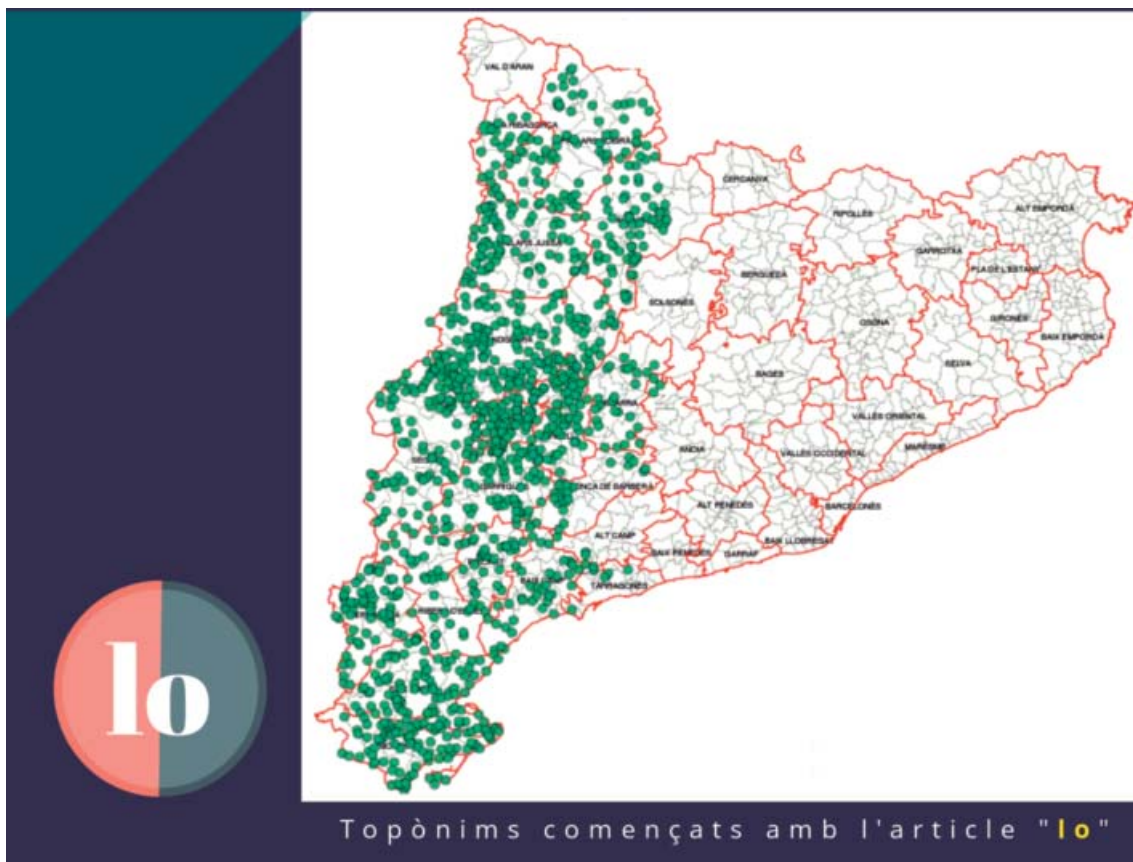

Les bases de dades de topònims orientades a la producció cartogràfica permeten la seva representació gràfica en indrets amb realitats lingüístiques complexes (denominació d'un poblet en diferents llengües sami en un sector del municipi d'Inari. Servei Cartogràfic Nacional de Finlàndia).

L'article determinat a la toponímia catalana

Topònims començats amb l'article "el"

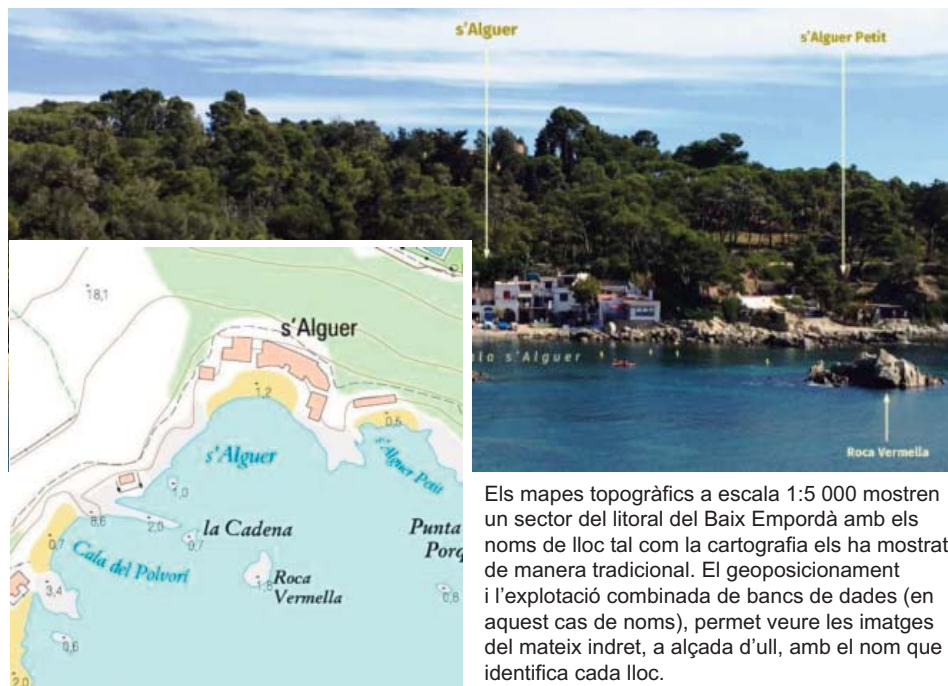

Part VI Realitat augmentada

Geolocalització

La toponímia integrada en realitats virtuals a través de fotografies és un més dels serveis i utilitats que els noms de lloc han proporcionat als usuaris per a situar-se o orientar-se sobre el territori. El context cartogràfic ha estat un contenidor tradicional de noms de lloc però actualment el geoposicionament en entorns digitals permet múltiples possibilitats d'explotació: des de descobrir les estances de l'interior d'un castell a conèixer els quadres d'un museu o a trobar sobreimpressionats a la pantalla del nostre mòbil els topònims que ens circumden...

Els mapes topogràfics a escala 1:5 000 mostren un sector del litoral del Baix Empordà amb els noms de lloc tal com la cartografia els ha mostrat de manera tradicional. El geoposicionament i l'explotació combinada de bancs de dades (en aquest cas de noms), permet veure les imatges del mateix indret, a alçada d'ull, amb el nom que identifica cada lloc.

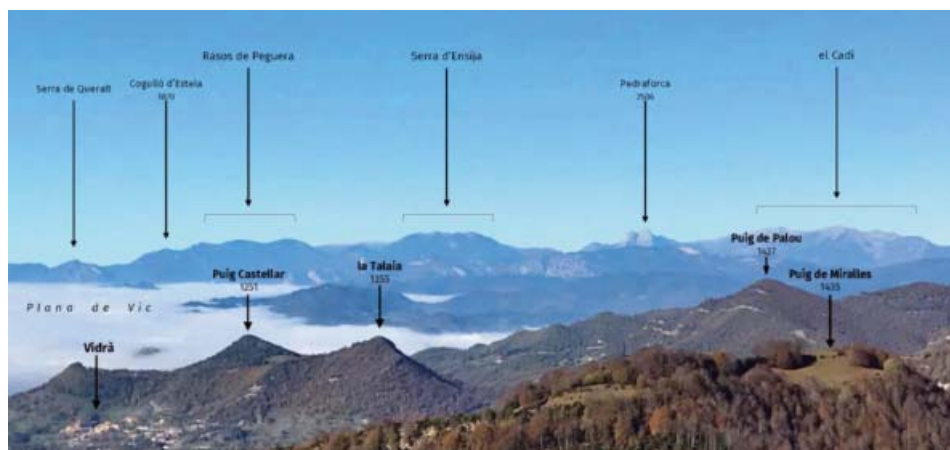

Realitat augmentada

La realitat augmentada en un entorn urbà (perspectiva est de la Plaça Major de Vic).

La realitat augmentada en una perspectiva de muntanya (horitzó oest des del cim del Puigsacalm, de 1514 m, Garrotxa).

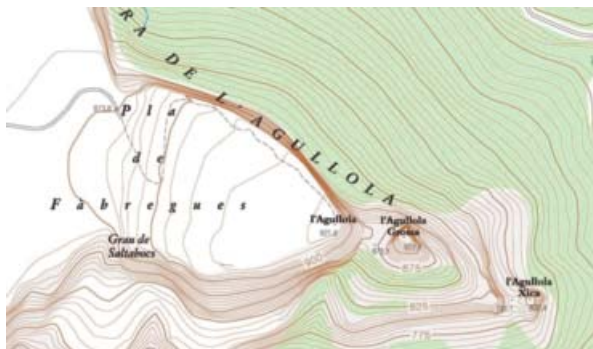

La toponímia és la porta d'entrada a tot tipus d'informacions vinculades al lloc designat: des de dades culturals o de patrimoni fins a dades de serveis com restaurants o comerços. Com més ha augmentat la interconnectivitat d'informacions i dades, més presents trobem els noms de lloc. Sant Vicenç de Luçà (Luçà).

Un exemple d'ús d'aparells amb mòbils o tauletes: la realitat circumdant a l'espectador concentrada al mòbil en forma de cartografia digital o en forma de realitat virtual (Mirador del Salt de Sallent, Rupit i Pruit).

Cloenda

Part VII Cloenda

La toponímia en el món

Actualment els topònims són presents en la vida quotidiana i continuen inseparables del seu suport cartogràfic, ara digital. Els sistemes GPS, combinats amb els mapes, permeten que, a través dels topònims, la localització i l'orientació siguin més fàcils en qualsevol punt del planeta.

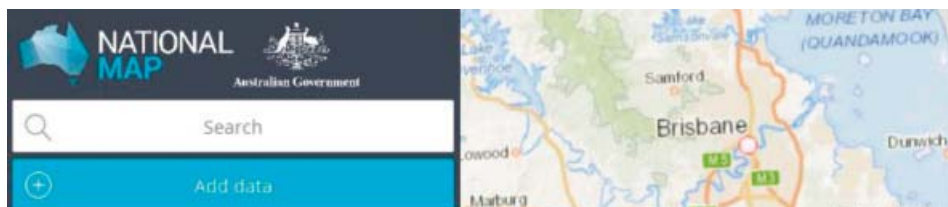
La geoinformació ha esdevingut una necessitat vital i el trampolí imprescindible per a accedir-hi són els noms de lloc. En un món globalitzat, els mapes promouen l'intercanvi i la comunicació. Una toponímia correcta aporta beneficis en molts camps: transaccions comercials, censos i estadístiques, gestió mediambiental, situacions d'emergències, navegació i posicionament, comunicacions... I no tan sols això: la toponímia preserva una part significativa del patrimoni del país.

Com s'ha vist, els topònims i Internet s'alimenten mútuament, dimensionant alhora les seves potencialitats: una ullada a la xarxa permet veure, arreu, derivades d'aquesta interacció.

Començant per l'ICGC, les possibilitats que el lector descobreixi la localització geogràfica dels topònims en funció de la seva forma gràfica és possible des de 2005.

Altres serveis en xarxa impulsats des de comissions de toponímia d'altres països o per part d'organismes productors de cartografia, ofereixen tot tipus de recursos que van des de serveis per al món de l'ensenyament fins a cercadors, passant per la possibilitat d'oferir mapes a la carta amb topònims incorporats. Com a exemples, podem citar l'Ordnance Survey britànic on la toponímia és el vehicle d'entrada a informacions de caràcter cultural i geogràfic de la Gran Bretanya.

Les possibilitats van més enllà, com en la Comissió de Noms Geogràfics d'Àustràlia, amb concursos toponímics en línia, o amb la difusió de sèries i documentals per a la televisió on, es descobreix la toponímia del país i es pretén conscienciar del valor patrimonial dels topònims i la preservació de les formes autòctones.

Catalunya ha complert amb les recomanacions de les Nacions Unides i, com molts països, ja disposa del seu propi Nomenclàtor, tant en format tradicional com també en servei web.

La toponímia és una eina bàsica en el món d'avui per a la localització, la identificació i el posicionament sobre el territori. És també un valor patrimonial de cada llengua i cada país. La cartografia és el principal mitjà de difusió de topònims i una de les eines més vàlides per a la seva preservació i fixació normatives.

La toponímia present a les sèries cartogràfiques institucionals com les de l'ICGC garanteixen el respecte a la llengua i a les formes oficials dels noms del lloc.

Comissió de Toponímia de Catalunya

La Comissió de Toponímia

Normativa

Nomenclàtor oficial

Críteris

Publicacions

Establiment de noms de lloc

Els noms que designen els llocs d'un territori tenen una funció alhora tècnica i cultural. Tècnica perquè els referencien geogràficament, i cultural perquè vehiculen informació sobre la cultura, la llengua o els costums d'aquells que els van anomenar. En aquest sentit, la toponímia catalana és un patrimoni col·lectiu que cal salvaguardar com a part del patrimoni lingüístic i cultural de Catalunya.

Enllaços d'interès

- Societat d'Onomàstica
- UNGEGN/GENUNG
- Bases cartogràfiques de l'ICGC
- Bases cartogràfiques del Departament de Territori i Sostenibilitat
- Codis territorials i d'entitats (BDCTE)

Ajudeu-nos a millorar la cartografia

Si detecteu alguna errada en el mapa, prequem que ens ho comuniquieu.

1. Arrossegueu la icona al punt de l'error.
2. Envieu-nos el formulari següent:

Nom i cognoms:

Relació que teniu amb l'indret:

E-mail:

Descripció de l'error:

L'ICGC manté actualitzada i en constant procés de revisió i millora la informació toponímica que apareix a totes les publicacions que edita i difon. Tanmateix, solen ser els estadants o coneixedors de cada indret els que saben millor la realitat toponímica del lloc. En aquest sentit, podeu ajudar a mantenir i preservar la toponímia del nostre país fent arribar les vostres aportacions a l'Institut a través del seu servei VISSIR on hi trobareu un senzill quadre que us permetrà anotar-hi la vostra informació.

Les aportacions que rep l'ICGC per part d'usuaris o coneixedors de la toponímia ajuden a mantenir i actualitzar una part viva i dinàmica de la llengua i del país com són els noms de lloc.

